

**Поддршка за подготовка на
Национална стратегија за одржлив развој
во Република Македонија**

Проект финансиран од страна на Sida, во соработка со
Министерството за животна средина и просторно планирање на
Република Македонија

Предлог
Национална стратегија за одржлив развој во
Република Македонија
ДЕЛ I / II
Февруари 2009

***Подобра иднина низ Промени
- користење на нашето богато
општествено, културно и природно наследство на
урамнотежен начин***

Овој извештај е подготвен од тимот на проектот НСОР
(составен од домашни експерти, вработените во проектната канцеларија, раководството
на проектот и меѓународните експерти)

Предговор

Одржливиот развој имплицира развој кој ги задоволува потребите на сегашните генерации, без да ја загрози можноста на идните генерации да ги задоволат своите потреби. Со други зборови, при планирањето на нашите секојдневни активности, треба да размислуваме и за идните генерации.

Уставот на Република Македонија содржи членови кои се однесуваат на фундаменталните принципи врз кои се темели одржливиот развој. Законот за животна средина, покрај другите принципи, го содржи и принципот за одржлив развој. Законот за животна средина, исто така, нуди можност за подготовка на Национална Стратегија за Одржлив Развој, поддржана со Локална Агенда 21.

Почетните активности во однос на поттикнување на одржливиот развој во РМ се јавуваат со подготовката на “Концепциски приод во креирањето и оживотвувањето на Националната Стратегија за одржлив развој во РМ” (2000) и изработката на “Истражувачки концептот за обезбедување аналитичка и прогностичка граѓа во функција на изработка на Национална Стратегија за одржлив развој во РМ”(2002).

Националната Стратегија за одржлив развој во РМ се заснова врз принципите за одржлив развој прифатени на глобално ниво а дефинирани на Конференција за животна средина и развој на ОН (Рио де Жанеиро, 1992) со цел Агенда 21 да биде во функција, понатаму врз Декларацијата и планот за имплементација од Јоханезбург 2002 усвоена на Светскиот самит за одржлив развој, врз принципите на Милениумската декларација на ОН кои се содржани во Милениумските развојни цели и принципите развиени во обновената Стратегија за одржлив развој на ЕУ, усвоена од страна на Европскиот совет во 2006 година.

Националната Стратегија за одржлив развој претставува значаен елемент меѓу приоритетите поставени во Европското Партнерство, како и за исполнување на обврските наведени во „Стратегијата на РМ за интеграција во ЕУ“. Стратегијата треба да обезбеди широка прифатеност и да биде цврсто вкоренета во сите сфери на животот во Република Македонија.

Со имплементацијата на проектот „Подготовка на Национална Стратегија за одржлив развој во РМ“, Република Македонија не само што покажува силна и целосна посветеност кон Стратегијата за одржлив развој на Европската Унија, но исто така се придружува кон светското движење за одржлив развој.

Националната Стратегија за одржлив развој во Република Македонија (НСОР), се состои од два дела: Дел I (овој извештај), којшто ја содржи целокупната стратешка рамка и Дел II (одделен извештај), којшто ја содржи стратешката основа за поддршка, а нејзиното имплементирање е во насока на обезбедување економски развој кој е социјално одговорен и праведен, прифатлив за животната средина и кој се потпира врз основните постулати на граѓанското општество.

Насловна страна на Проектот

Име на проектот:	Поддршка за подготовка на Национална Стратегија за одржлив развој во Република Македонија
Број на проектот:	Сидра реф бр. 2005-001592
Датум на почеток на проектот:	15 февруари 2006 година
Датум на завршување на проектот:	30 јуни 2009 година
Детали на контракторот	
Контрактор/Извршител:	Scanagri Sweden AB во здружение со NIRAS A/S и Euroconsultants S.A
Име на претставник на контракторот:	Раководител на Проектот Аника Сандел
Контакт информација:	Scanagri Sweden AB, c/o NIRAS, Kungsbros Strand 15, SE-112 26 Stockholm Tel: +46 8 545 533 11, Mobile: +46 70590 81 66, Fax: +46 8 545 533 33 E-mail: Annika.Sandell@niras.se
Податок за корисникот:	
Корисник:	Министерство за животна средина и просторно планирање на Република Македонија
Лице за контакт на корисникот:	Национален координатор на Проектот Дејан Пановски
Податок за контакт:	Улица: Дрезденска 52, 1000 Скопје, Македонија тел: + 389 3066 930 ext.130 Факс: + 389 3066 931 E-mail: D.Panovski@moepp.gov.mk
Лице за контакт на корисникот:	Технички национален координатор на Проектот Весна Индова
Податок за контакт:	Улица: Дрезденска 52, 1000 Скопје, Македонија тел: + 389 3079 670 Факс: + 389 3066 931 моб: + 389 76 446 916 E-mail: V.Indova@moepp.gov.mk
Податоци за проектот:	
Раководител на тимот:	Страхиња Трпевски
Податок за контакт:	Улица: Димитрие Туцовиќ бр. 20, 1000 Скопје, Македонија тел: + 389 2 3222 356 моб: + 389 75 333 563 E-mail: strahinja@nssd.com.mk

Листа на кратенки и акроними

AAR	Assessment and Analysis Report	Извештај за проценка и анализа
CCSU	Cross-Cutting Support Unit	Меѓусекторска работна група
CDM	Cleaner Development Mechanisms	Механизми за чист развој
COC	Consolidated Conclusions	Консолидирани заклучоци
COF	Consolidated Findings	Консолидирани наоди
COR	Consolidated Recommendations	Консолидирани препораки
EU SDS	European Sustainable Development Strategy	Европска стратегија за одржлив развој
EXS	Executive Summary	Извршно резиме
MoEPP	Ministry of Environment and Physical Planning	Министерство за животна средина и просторно планирање
NSSD	National Strategy for Sustainable Development	Национална стратегија за одржлив развој
PD	Project Director (Scanagri Sweden)	Директор на проектот (Сканагри Шведска)
PINCR	Project Inception Report	Извештај за подготвителни активности на проектот
PINTR	Project Interim Report	Времен извештај на проектот
PIO	Project Implementation Office	Проектна канцеларија
PIP	Project Implementation Plan	План за имплементација на проектот
PM	Project Management (Team Leader and Deputy Team Leader)	Раководство на проектот (раководител и заменик раководител)
PSC	Project Steering Committee	Управен комитет на проектот
PT	Project Team	Проектен тим
RM	Republic of Macedonia	Република Македонија
ROACH	Results – Oriented Approach to Capacity Change	Пристап за менување на капацитетите според резултатите
SD	Sustainable Development	Одржлив развој
SDF	Sustainable Development Framework	Рамка за одржлив развој
SDFR	SD Framework Report	Рамковен извештај за одржлив развој
Sida	Swedish International Development Cooperation Agency	Шведска меѓународна агенција за развој и соработка
SWG	Sector Working Group	Секторска работна група
TL	Team Leader	Раководител на тимот
TOC	Table of Contents	Содржина
ToR	Terms of Reference	Проектни задачи

Содржина

Предговор.....	2
Насловна страна на Проектот	3
Листа на кратенки и акроними	4
Содржина.....	5
1. Одржливиот развој и Република Македонија	6
2. Осврт на процесот на подготовка на НСОП	8
3. Дијагноза за одржливост на Република Македонија	11
4. Цели, насоки и водечки принципи за одржлив развој во Република Македонија	19
5. Цели и стратешки определби за постигнување одржлив развој во Република Македонија	21
6. Стратешки акции за постигнување одржлив развој во Република Македонија	24
7. Организациска и имплементациона рамка за постигнување на одржлив развој во Република Македонија.....	Error! Bookmark not defined.
8. Инкрементални трошоци и финансиски средства за имплементација на целокупната стратегија за одржлив развој на Република Македонија.....	32
9. Пилот проекти за поттикнување на одржливиот развој во Република Македонија	33

Анекс бр. 1: Клучни индикатори за одржлив развој во Република Македонија

Анекс бр. 2: Листа на пилот проекти за поттикнување на одржлив развој во Република Македонија

1. Одржливиот развој и Република Македонија

Светската комисија за животна средина и развој (позната како Brundtland комисија) го дефинира одржливиот развој како: Развој кој ги задоволува потребите на сегашните генерации, без да ја загрози можноста на идните генерации да ги задоволат своите потреби. Оваа дефиниција ги поткрепува гледиштата за одржлив развој на Република Македонија и сумира голем број на мисли и визији.

Дефиницијата понатаму вели: *“Во суштина, одржлив развој е процес на промени во којшто користењето на ресурси, насочувањето на инвестиции, ориентацијата на техничкиот развој и институционалните промени се во хармонија и ги зголемуваат како сегашните, така и идните потенцијали, со цел да се задоволат човечките потреби и аспирации”.*

Одржливиот развој вклучува три взаемно зависни и испреплетени димензии:

- Економска димензија (економски ресурси, развој и раст)
- Димензија на животната средина (природни ресурси, заштита и одржливо користење на природата и превенција и борба против загадувањето)
- Социјална димензија (социјални ресурси, солидарност и борба против сиромаштијата).

Одржливиот развој претставува континуиран процес кој вклучува подобрување на интеграцијата на економските, социјалните и аспектите на животната средина. Република Македонија треба да биде општество во кое што економскиот напредок може да се одвива паралелно со подобрување на животната средина. За тоа мора да постојат неопходни иницијативи и можности кои им овозможуваат на поединците да дадат придонес преку сопствени иницијативи. Населението треба да остварува придобивки, но истовремено и да дава придонес во подобрување на општата рамка за вработување, условите на живеење, социјалните услови и подобар квалитет на живот.

Одржливиот развој имплицира дека општеството мора истовремено да се соочи со економските, социјалните и предизвиците на животната средина. Идните генерации би требало да имаат во најмала мерка поволни услови за добар живот, како што има и сегашната генерација, како и солиден социјално урамнотежен економски развој. Овој развој мора да обезбеди голема индивидуална слобода на делување, да ги почитува ограничувањата на природата и на животната средина и да нема негативни последици врз здравјето на луѓето.

Одржливиот развој не може да се оствари индивидуално, само во една земја бидејќи ние сè повеќе сме меѓусебно поврзани. Затоа глобалниот одржлив развој предвидува свет во којшто постои економски напредок, зголемена благосостојба и подобра заштита на животната средина. Ваквиот развој е во корист на сите, вклучувајќи ги помалку развиените и помалку силните делови од светот. Истиот подразбира отвореност, демократија и почитување на човековите права. Одржливиот развој бара глобална соработка и меѓународни решенија.

Токму поради сето ова, Република Македонија не смее да ги намали напорите на домашно поле. Во Националната стратегија за одржлив развој Владата го презентира она што ќе го направи Република Македонија за да обезбеди урамнотежен развој на

општеството. Стратегијата претставува одговор на предизвиците презентирани на конференцијата во Рио во 1992 година и придонес кон исполнувањата на меѓународните обврски за поттикнување на одржливиот развој.

Одржливиот развој претставува крајна цел за Европска соработка во Европската Унија. Член 2 во Спогодбата на Европската Унија пропишува дека, цел на Унијата е да “промовира економски и социјален напредок и високо ниво на вработеност како и да постигне урамнотежен и одржлив развој”.

2. Осврт на процесот на подготовка на НСОП

Националната Стратегија за Одржлив Развој во РМ (НСОП) е базирана врз претходни искуства и исполнување на обврските што Република Македонија ги има прифатено на меѓународен план, особено на оние што се однесуваат на приближувањето кон Европската Унија. Целта е да се обезбеди ефективна рамка преку практични упатства за јавниот и приватниот сектор за тоа како да планираат и имплементираат одржлив развој и како да се поттикне раст на домашните и странски инвестиции.

Стратешкиот процес е базиран на партиципативен приод. Движечка сила на процесот претставува избраната група на истакнати домашни експерти, од кои што секој покрива одреден сектор или пак неколку сектори и се во центарот на промените кои се постигнуваат со процесот.

Се надеваме дека со промените како резултат на имплементацијата на НСОП, жителите на Република Македонија ќе почнат да размислуваат и да работат на поодржлив начин. Сето тоа ќе бара пофлексибилен пристап кон животот и развојот на општеството. Заедницата треба да се сфати како одговорна единка за развој, а сето тоа пак значи неопходност за транспарентност во процесот на донесување одлуки фокусиран на квалитетот на процесот, од страна на сите учесници. Различните сектори во општеството треба да пристапат кон интегрирано планирање, а развојот би требало првенствено да се движи и да биде финансиран од домашни извори.

За да се постигне сево ова, мора да се зголеми свеста за одржлив развој, и тоа не само помеѓу самите учесници во стратешкиот процес, туку исто така и помеѓу граѓаните на Македонија. Домашните експерти и членовите на нивните работни групи имаат развиени силни мрежи и ја превземаат улогата на амбасадори кои покрај другите активности, работат и на подигнување на свеста. Тие не само што работат во потесните работни групи, туку и со пошироки работни групи покривајќи на тој начин голем број заинтересирани страни во Република Македонија.

Основата на целиот процес на подготовка на Стратегијата се 11-те секторски и меѓусекторски извештаи за проценка и анализа. Со цел да се добие пофокусирана стратешка ориентација, 11-те Извештаи за проценка и анализа, кои покриваат 4 меѓусекторски работни групи, како и 7 секторски работни групи, се соединија во следните шест главни области кои ќе ја формираат стратешката структура на која се базира НСОП:

1. Политика и правна рамка (меѓусекторска)
2. Животна средина (меѓусекторска)
3. Енергија (меѓусекторска)
4. Рурален развој (вклучува земјоделство, шумарство и туризам)
5. Социјални прашања (вклучува вработување, социјална заштита, здравство и образование)
6. МСПИТИ (вклучува мали и средни претпријатија (МСП), инфраструктура и транспорт (ИТ) и индустрија (И)).

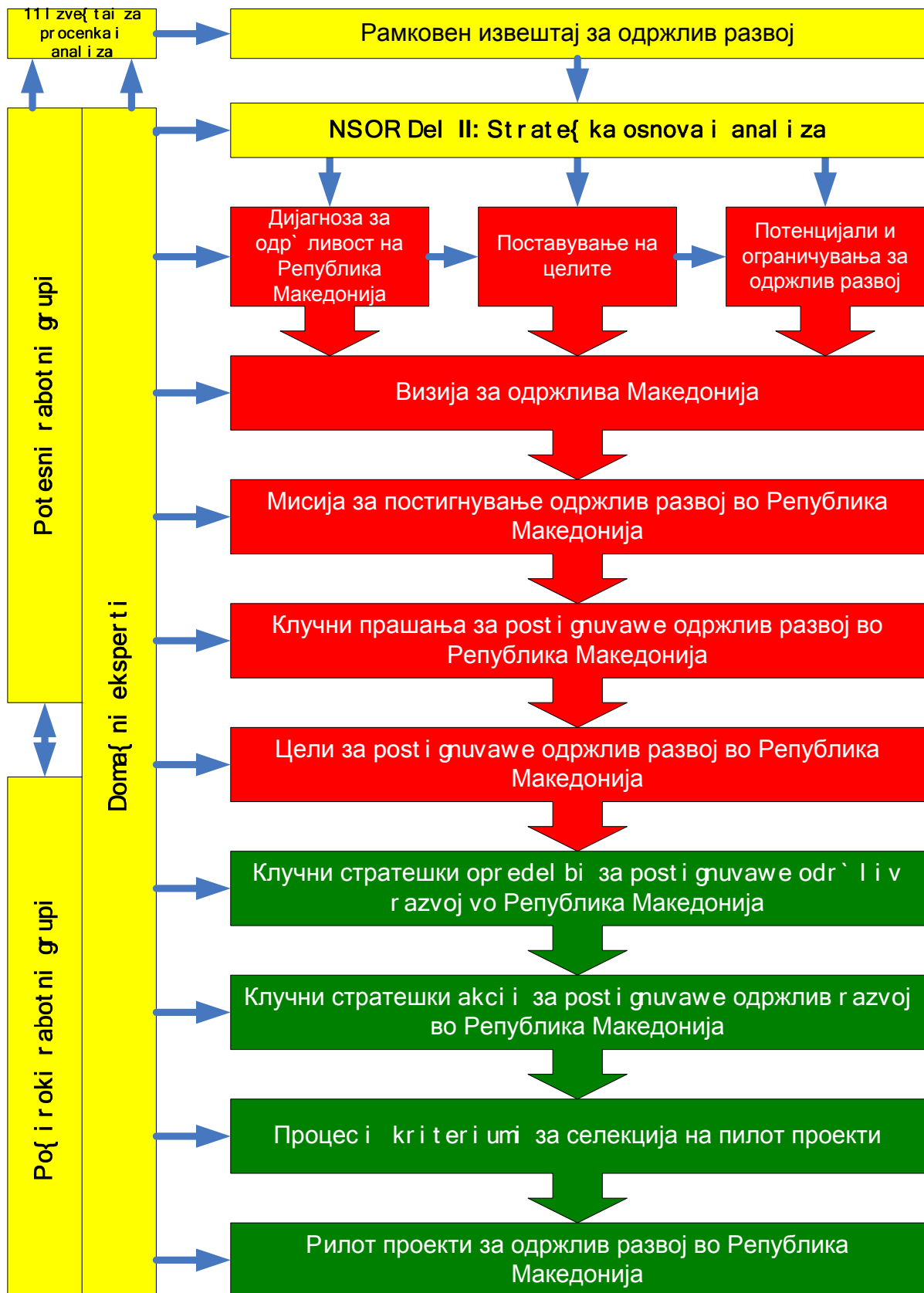
11те Извештаи за проценка и анализа се соединети во *Рамковниот Извештај за одржлив развој*, којшто ги содржи следните главни делови :

- *Платформа на знаења* која во најголем дел ги содржи консолидираните заклучоци и наоди од 11-те Извештаи за проценка и анализа, структурирани во согласност со горенаведените шест главни области.
- *Поволно опкружување* кое се однесува на потребата од верба во иднината, политичка подготвеност и капацитет, правни и регулаторни инструменти и инвестициската клима.
- *Капацитет за имплементација* се однесува на техничките и професионалните капацитети, институционалните и организациските капацитети, како и капацитетите за инвестирање и финансирање.

11-те Извештаи за проценка и анализа и Рамковниот Извештај за одржлив развој се обединети во НСОР, Дел II- Стратешка основа и анализа, кој претставува стручна појдовна точка за изработката на Националната Стратегија за одржлив развој во Република Македонија (НСОР).

Во сликата дадена на следната страна прикажан е стратешкиот процес кој води до подготовката на НСОР, во која јасно се гледа улогата на домашните експерти и нивните потесни и пошироки работни групи, како стручно јадро и движечка сила на Проектот.

3. Дијагноза за одржливост на Република Македонија

3.1. Членство во ЕУ

Развојот и креирањето политики во Република Македонија врз принципите на одржливост е еден од предусловите Република Македонија побрзо да стане членка на ЕУ. Овој предуслов е содржан во Национална Стратегија за одржлив развој во Република Македонија и се базира врз цврстото убедување дека имплементирањето на НСОР би ја довело Република Македонија поблиску до членство во ЕУ. Истовремено, членството во ЕУ ќе претставува голема поддршка за одржлив развој во Република Македонија, без кое остварувањето би било многу тешко.

Република Македонија, стана земја кандидат за членство во ЕУ во декември 2005 година а од септември 2007 година процесот на пристапување може да се проследи низ следните документи:

- **8 ноември 2006 година:** РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА. Извештај за напредокот на Република Македонија од 2006 година. Извештајот за напредокот и неговите препораки се опфатени целосно и детално во *Рамковниот извештај за одржлив развој*.
- **Јануари-Март 2007 година:** Тримесечен извештај до Европскиот Парламент, јануари-март 2007 година. Во однос на Република Македонија, извештајот дава преглед и ја истакнува важноста од одржлив развој.
- **14 Јуни 2007 година:** Четврт состанок на Комисијата за стабилизација и асоцијација помеѓу ЕУ и Република Македонија.
- **17 Јули 2007 година:** Хавиер Солана, високиот претставник на заедничката надворешна и безбедносна политика на ЕУ, се среќава со премиерот на Република Македонија, Никола Груевски.
- **6 Ноември 2007 година,** РАБОТЕН ДОКУМЕНТ НА ЕВРОПСКАТА КОМИСИЈА. *Извештај за напредокот на Република Македонија, 2007 година; 6 ноември 2007 година, Дел (2007) 1432* - во кој се истакнуваат некои од клучните проблеми во врска со одржливиот развој (ОР) и тоа во следното:
 - ° ... Реформите постепено се имплементираат во областа на **јавната администрација**. Како и да е, резултатите се ограничувачки, особено како резултат на недостаток од цврсти заложби за задоволување на потребите за потранспарентна, попрофесионална и деполитизирана јавна администрација и подобро организирани јавни услуги. Јавната администрација продолжува да биде слаба и неефикасна ...
 - ° ... Бизнис климата за малите и средните претпријатија е подобрена ...
 - ° ... Во полето на **земјоделството и руралниот развој**, постои напредок во областа на развој на политиката. Административните капацитети скромно се развиваат. Усогласувањето со европското законодавство е се уште во почетна фаза ...
- ° ... Република Македонија направи прогрес во усогласување на **транспортната политика**. Административните капацитети во сите транспортни сектори остануваат слаби. Регулаторните и телата за безбедност треба да се операционализираат во областа на воздушниот и железнички транспорт.
 - ° ... Добар напредок е направен во делови од **енергетскиот сектор**, особено што се однесува на внатрешниот енергетски пазар и обновување на легислативата за обновливи извори на енергија. Сепак, имплементацијата заостанува. Административниот капацитет за поттикнување на ефикасното користење на енергија и регулатива за заштита од радијација не се доволни, а пак нивото на независност на регулаторите во енергетиката не е адекватно. Во целина, земјата не е доволно спремна.
 - ° ... Напредок е постигнат во полето на **статистичката инфраструктура**.
 - ° ... Додека е направен одреден напредок, особено што се однесува до развој на стратегии, политиката и административниот капацитет продолжува да биде слаб во полето на **социјалната политика и вработувањето**. Заради тоа лимитиран е капацитетот за имплементирање на политиката.
 - ° ... Постои добар, но не еднаков напредок во полето на **претприемништвото и индустриската политика**.

- ° ... Напредок може да се забележи во областа на **регионалната политика и координација на структурните инструменти**. Сепак, се уште се потребни значителни напори за создавање на потребните институционални и административни капацитети на централно и локално ниво за да се исполнат регулаторните и оперативните барања кои произлегуваат од кохезионата политика.
- ° ... Напредок е направен во областа на **правосудството**, со борба против корупцијата и во основните права. Властите покажаа посилни напори во борбата со корупцијата, којашто почна да дава резултати. Сепак, подобрувањето на независноста и ефикасноста на правосудството продолжува да претставува главен предизвик а корупцијата е длабоко вкоренета. Во сите три области, потребна е понатамошна имплементација на постоечката легислатива. Постојаниот недостаток на финансии во буџетот го ограничува административниот капацитет...
- ° ... Мал напредок може да се забележи во областа на **научното истражување**, развојот на технологија и развојот на култура на технологијата... Не постои значителна разлика во споредба со програмите од претходните години. Ограничувањата во буџетот и слабиот институционален капацитет продолжува да го отежнува развојот на истражувањето. Нивото на приватни инвестиции во научните активности е мал ...
- ° ... Република Македонија направи добар напредок во оваа област со усвојување мерки со кои се обезбедија значителни реформи на сите нивоа во **образовниот систем**. Сепак, ресурсите за имплементација на реформите не се доволни. Оваа земја би требало да продолжи со подготовките заради идно учество во програмите Доживотно учење и Младите во акција ...
- ° ... Капацитетот на Министерството и општините за имплементација на контрола на **индустриското загадување и мерки за управување на ризикот**, сеуште се неадекватни.
- ° ... Што се однесува до **административниот капацитет**, Министерството за животна средина и просторно планирање беше реконструирано и сега е составено од 7 сектори и 3 регулаторни тела. Треба да се зајакне неговиот капацитет ... Бројот на државните инспектори за животна средина не е доволен за да обезбеди прописно применување на Законот за животната средина. Административниот капацитет е слаб, особено на општинско ниво, кадешто има недостаток од обука.
- ° ... Направен е сигурен напредок за развојот на **легислативните мерки во полето на животната средина**, меѓутоа имплементацијата на легислативата останува ограничена, особено во области кадешто се потребни големи инвестиции. Голем дел од легислативата сеуште треба да се донесе. Административниот капацитет и финансиските ресурси остануваат неадекватни, особено на локално ниво. Потребни се многу значајни напори, вклучувајќи значителни инвестиции и јакнење на административните капацитети, за да се имплементира и спроведе легислативата.
- ° ... Во оваа област е направен напредок, што се однесува на усогласување на легислативата, како и градење на институционални капацитети за **заштита на потрошувачите и за здравствена заштита**. Институционалниот капацитет за имплементација на јавната здравствена заштита ориентирана кон заедницата и за заштита на потрошувачите, е соодветен. Сепак, потребни се поголеми човечки и финансиски ресурси за целосна имплементација на легислативата, стратегиите и акционите планови . Во целина, подготовките во овој дел скромно напредуваат.
- ° ... Направен е напредок во областа на **надворешните односи**. Институционалниот капацитет се уште не е доволен да и овозможи на земјата целосно учество во политиката на ЕУ во оваа област. Во поголем дел, подготовките во оваа област се во права насока.

Како што може да се види од горенаведеното, процесот на пристапување кон ЕУ напредува со одредени ограничувања. Прашањата кои имаат големо значење за одржливиот развој, според двете страни, а исто така идентификувани од страна на НСОР, се поделени на 3 главни области: (i) политичка стабилност; (ii) реформи во судството и (iii) административен капацитет. Сепак, патот што Република Македонија треба да го изоди сеуште е долг, а НСОР би требало да претставува поддршка при овој процес.

Консолидираната дијагноза за одржливоста е опфатена во следниве поглавја кои се однесуваат на шест главни проблемски области кои се претходно споменати. Дијагнозата е базирана на консолидираните заклучоци и препораки од *Рамковниот Извештај за одржлив развој и НСОР, Дел II Стратешка основа и анализа*.

3.2. Политика и правна рамка- столб на развојот на секоја стратегија

Консолидираните заклучоци кои произлегуваат од работната група Политика и правна рамка може да се сумираат како што следува:

- Постои потреба од развивање на **интегриран пристап во креирањето на политиката на одржлив развој** и токму затоа значителен напор треба да се вложи на ова поле за да се обезбеди спроведување на политиката.

- Недостатокот на интегриран пристап во креирање политика на одржлив развој е предизвикан од несоодветно буџетско планирање, **мал капацитет за креирање политика** и недоволни инвестиции за изградба на капацитетите. Понатаму, механизмите за спроведување на политиката се недоволно развиени и нема институционална рамка за поттикнување и имплементација на одржливиот развој.
- **Недоволна развиена свест за одржлив развој**, недоволна соработка помеѓу креаторите на политиката од различните сектори како и пристапот од горе-надолу при креирањето на политиките го отежнува вклучувањето на димензијата одржлив развој во секторските политики. Во тој поглед, зајакнувањето на капацитетите е од суштинско значење, кое истовремено ќе биде насочено како на политиката така и на легислативата.
- Постојните стратешки документи **недоволно ја вклучуваат димензијата на одржлив развој**. Ова е јасно видно во економската и социјалната сфера. Во спроведување на политиката на одржлив развој, потребна е ревизија на постојните стратегии, од гледна точка на одржлив развој, а исто така и вклучување на компонентата на одржлив развој во сите идни стратешки документи на национално ниво.
- Што се однесува до усогласувањата со регулативите на ЕУ во однос на одржливиот развој, **состојбата е особено критична во економската и социјалната сфера**. Во однос на животната средина постои основна правна рамка, меѓутоа нејзината имплементација не е поткрепена со неопходните подзаконски акти, како и со соодветна институционална рамка.
- **Основна институционална поставеност и легислатива постојат во голем број сектори**, меѓутоа доста е ограничен оперативниот потенцијал на институциите, особено од аспект на човечките ресурси и финансиите. Главен проблем со легислативата е нејзината имплементација, дури и во случаи каде што е извршена хармонизација со ЕУ легислативата и каде што е обезбедена техничка помош за изградба на капацитетите на институциите.

3.3. Животна средина - потреба за административен капацитет и капацитет за спроведување на законите

Консолидираните заклучоци во животната средина може да се сведат на следното:

- Животната средина да биде идентификувана како меѓусекторски приоритет од страна на Владата.
- **Капацитетот на Министерството за животна средина и просторно планирање би требало да се зајакне**, а како почетна точка е извештајот на проектот финансиран од страна на Европската Агенција за реконструкција- *Функционална анализа и план за институционален развој, јули 2004 година*.
- Подготовка на сет на индикатори за следење на одржливиот развој и воспоставување на сеопфатен просторно базиран мониторинг и информативен систем за животната средина.

- Поддршка, поттикнување и имплементација на алтернативни системи за заштита и подобрување на нарушената животна средина.
- Значително да се зголеми **спроведувањето на донесените закони**, да се поддржат централните и локалните власти да ги спроведуваат законите и да се зголеми ефикасноста на администрацијата.
- **Да се зголеми јавната свест за животната средина** во однос на одржливиот развој и да се посочат економските и социјалните придобивки кои ги носи одговорното однесување кон животната средина во секојдневниот живот.
- **Да се интензивира фокусот** на алтернативни извори на енергија, кои не се штетни за животната средина, развојот на екотуризмот и производството на здрава храна. Понатаму, да се искористат посебните погодности и можности на животната средина во Република Македонија во поттикнувањето на соработката и управувањето во поширокиот регион.

3.4. Енергија- потреба за структурни промени во однос на енергитските извори и цените на енергијата

Консолидираните заклучоци во секторот Енергија се следните:

- Треба да се усвои **долгорочна Национална развојна стратегија за енергетскиот сектор**.
- Треба да се подготви студија за искористување на потенцијалот од обновливи извори на енергија.
- Треба да се воведо концептот за **пазарна цена** на енергијата.
- Изворите на енергија треба да се менуваат со зголемена употреба на гас и обновливи извори на енергија за производство на топлинска и електрична енергија.
- Треба да се охрабрат **структурните промени во индустријата**, во полза на оние индустрии кои не користат големи количества на електрична енергија и кои имаат вкупно помало негативно влијание врз животната средина.
- Енергетската ефикасност како од страната на произведувачот, така и од страната на купувачот би требало да се подобри, преку наменски програми, образование, обука и подигнување на свеста.
- Треба да се користи механизмот за чист развој според протоколот од Кјото како дополнителна алатка за спроведување на проекти за намалени емисии на стакленички гасови и поттик на руралниот развој.

3.5. Рурален развој - потребни се целокупна стратегија и планирање

Консолидираните заклучоци за Руралниот развој се сведуваат на:

- Потреба од општ закон за **земјоделски** и рурален развој базиран на концептот на одржлив развој, заедно со стратешки план за земјоделството и руралниот развој кои би следеле.
- **Потребно е зајакнување на административните капацитети** во земјоделскиот сектор, особено што се однесува на управувањето на заедничките пазарни организации и рурални развојни активности.
- Треба да се донесат основни инструменти за управување со Заедничката земјоделска политика, особено инструментите поврзани со управувањето со предпристапна помош во руралниот развој (IPARD), како и Интегриран административен и контролен систем (IACS) и Регистер на фарми (FR).
- Потребна е правилна организација на интегрираниот административен и контролен систем (IACS) како и Системот за идентификација на земјишни парцели (LPIS).
- Обезбедување одржливи услови за подобрување на социо-економската средина во руралните заедници како би се спречила миграцијата и би се намалила сиромаштијата.
- И покрај неговиот голем потенцијал и важноста за Македонија, **шумарството** е во многу лоша состојба и ја нема улогата која што би требало да ја има во развојот на земјата. Сепак, во јуни 2006 година, Владата на РМ усвои Национална *стратегија за одржлив развој на шумарството*.
- Националната Стратегија за развој на **туризмот во Република Македонија**, за периодот од 2008-2012 година, треба да биде усвоена на почеток на 2009 година. Имајќи ја предвид сегашната состојба во туризмот во Македонија, таа вклучува идентификација и целно ориентирана програма која би била конкурентна за меѓународниот туристички пазар.
- Во туристичкиот сектор се особено потребни соодветни човечки ресурси, подобрен транспорт, инфраструктура и подобро функционирање на секторот во поглед на поголема вклученост, соработка и координација на сите заинтересирани страни во туризмот.

3.6. Социјални прашања- невработеноста како главен проблем

Консолидираните заклучоци во однос на социјалните прашања се сведуваат на:

- **Невработеноста** е повеќе-димензионален проблем во Република Македонија поради постојано високата стапка на невработеност. Истовремено, постои потреба од зголемување на стапката на вработеност. Реформите на пазарот на труд би требало да се во сооднос со основните принципи поставени во *Европската стратегија за одржлив развој (EU SDS)* и во *Лисабонската стратегија* заради европската перспектива на земјата, а во насока на зголемување на стапката на вработеност. Треба да се извршат реформи во образовниот систем со цел подобрување на квалитетот на образовните кадри, како и оспособување на работната сила која ги задоволува потребите на пазарот.
- Постои потреба за дополнителни финансии и други ресурси за **основното и средното образование**. Јавната потрошувачка за образование беше зголемена во буџетот од 2007 година за 16,2 % . Овој позитивен тренд би требало да продолжи за да се постигне

слично ниво на потрошувачка во образованието по глава на жител како и во земјите на ЕУ. Сепак, многу е важно зголемувањето на ефикасноста на потрошувачката за постигнување подобри резултати.

- Треба да продолжи имплементацијата на **законите и стратегиите во образованието**. Имплементацијата ќе бара силна политичка волја, како и ефикасни административни капацитети. Процесот на пристапување кон ЕУ бара делувања во области како што се: учество во програми на општините, едукација на децата на работниците - мигранти и развој на квалитетно образование. Слабостите идентификувани во извештајот на Европската Комисија за постигнатиот напредок, како и приоритетите на Европското партнерство, би требало итно да се разгледаат.

- Постои потреба да се ремоделира политиката за **високо образование**, со посебен осврт на димензиите за одржлив развој. Во тој поглед неопходна е координација со други економски и социјални политики, со цел да се обезбеди конзистентна политика насочена кон повисок економски раст и одржлив развој. Веќе е во процес подобрувањето на правната рамка за високо образование. Во тој поглед, клучните институции, министерството, општините и универзитетите би требало да ја забрзаат имплементацијата на процесот од Болоња.

- Владата има преземено важни чекори за реформа на **секторот за здравствена заштита и заштитата на потрошувачите**. Ефективната имплементација на Националната здравствена стратегија и Програмата за заштита на потрошувачот, ќе резултира во подобри услуги. Владата треба да преземе мерки за подобрување и поттикнување на јавното здравство, особено со обезбедување на еднаков пристап кон здравствените услуги за сите, а истовремено да обезбеди согласност со комуникацијата на Европската Комисија за итни случаи во јавното здравство на ниво на ЕУ. Потребни се додатни средства за капитални инвестиции со кои би се подобрила технологијата во здравствениот сектор. Модерната технологија во здравствениот сектор може значително да ја подобри достапноста и квалитетот на здравствените услуги. **Постои потреба од јасно раздвојување на надлежностите кои во моментот се извршуваат од страна на различните министерства и тела.**

3.7. Мали и средни претпријатија (МСП), инфраструктура и транспорт и индустрија (МСПИТИ) – како солидна индустриска основа

Консолидираните заклучоци што произлегуваат од овие сектори се сведуваат на:

- Во однос на **инфраструктурата и транспортот**, Владата треба да продолжи да ја спроведува Националната програма за развој, да го имплементира новиот Закон за водите и да обезбеди финансиска поддршка за јавните транспортни претпријатија. Треба да се имплементира Стратегија за транспорт. Покрај развојот на европски коридори, Владата треба да се фокусира на развивање на внатрешна транспортна мрежа во Република Македонија, како и на подобрување и изградба на еколошка и комунална инфраструктура (систем за водоснабдување, систем за отпадни води, пречистителни станици за отпадни води и интегрирано управување со цврст отпад).

- Треба да се поддржи **индустрискиот сектор** особено оние гранки кои се насочени кон извоз. Фокусот би требало да се насочи кон меѓусекторските индустрии, како на пример агробизнисот. Исто така, треба целосно да се процени идната улога на металуршката индустрија, во однос на одржливиот развој. Во таа насока, акцент треба да се стави на развој на технологии за поддршка на одржливиот развој.

- Треба да се подобри правната рамка и деловната клима за **малите и средни претпријатија**. Заради тоа, напорите треба да се фокусираат на брзи и едноставни процедури на одобрување. Сегашната државна политика за инвестирање речиси целосно е насочена кон придобивање на странски директни инвестиции (СДИ), додека се запоставува домашниот потенцијал. Стимулирањето на домашни инвестиции ќе даде добри ефекти бидејќи би ја направила земјата поатрактивна и за странски инвестиции. Највисок потенцијал за мали и средни претпријатија постои во следните сектори: туризам, индустрија (текстилна, машинска, автомобилска, енергетска и транспортна, ИКТ), земјоделство (примарно производство и биогорива) и производство на храна (конзервирање, вино, сирење, тутун, храна-стари рецепти, билки итн.) и занаетчиство (уметнички занаети, дрворезба, културни услуги). Во тој смисол неопходно е да се негува и да се поддржи претприемништвото; користењето на придобивките на информациската и комуникациската технологија; експлоатирањето на современиот технолошки развој и истражување и развој; обезбедување на рационално користење на енергијата и другите суровини и зајакнување на човечките ресурси и реализирање на нивниот потенцијал.

3.8. Сеопфатна дијагноза за одржливост на Република Македонија

Во овој дел дадена е сеопфатна дијагноза за одржливост на Република Македонија. Сеопфатната дијагноза за одржливост на Република Македонија се заснова врз *Рамковниот Извештај за одржлив развој и НСОП Дел II: Стратешка основа и анализа* претставени во консолидираните наоди, заклучоци и препораки.

Основен предуслов за да се извршат промени во една земја и општеството во насока на одржлив развој е разбирањето и прифаќањето на концептот и принципите на одржливиот развој. Во Република Македонија, постои недоволно развиена свест, разбирање и прифаќање на концептот и принципите на одржлив развој, со одредени исклучоци.

Како што претходно беше истакнато, развојот и креирањето политики во Република Македонија врз принципите на одржливиот развој е еден од условите РМ побрзо да стане членка на ЕУ. А што се однесува до важноста за пристапување кон ЕУ, постои целосна посветеност. Истовремено, членството во ЕУ ќе претставува голема поддршка за одржлив развој во Република Македонија, без кое остварувањето би било многу тешко.

Што се однесува до одржливиот развој, Република Македонија остварува одредена корист од тоа што е **земја со економија во развој**, нејзините ресурси сеуште не се пре-експлоатирани. Како резултат на тоа, богатите природни и културни ресурси на Република Македонија во моментот се сеуште неуништени. Сето ова, во контекст на одржливиот развој, значи дека се потребни мудри чекори и активности насочени кон превенција и заштита на животната средина и природата.

На кратко, сеопфатната дијагноза за одржливост на Република Македонија може да се одреди како:

- Недоволна развиена свест, разбирање и посветеност за одржлив развој.
- Целосна посветеност кон ЕУ членство на национално ниво.
- Богато природно и културно наследство.

- Висока стапка на невработеност и потреба од зголемување на стапката на вработеност.
- Потреба од значително подобрување и стратешко насочување на здравствениот сектор.
- Потреба од значително подобрување и стратешко насочување на образовниот сектор.
- Потреба од стратешко пренасочување во одредени сегменти во областа на енергетиката, земјоделството и шумарството.
- Потреба од структурирано стратешко работење и планирање во туризмот, кој претставува сектор со голем потенцијал.
- Потреба од значително подобрување на системот за водоснабдување, третманот на отпадни води и управувањето со цврст отпад.
- Потреба од значително подобрување на железничката мрежа.
- Потреба од стратешко фокусирање во областа на планирањето и изградбата на патишта.
- Потреба од индустриски развој, особено развој на малите и средни претпријатија кои имаат значајна улога и за кои има потреба од стратешко пренасочување.
- Потреба од сеопфатен организациски развој и институционално зајакнување во сите сфери на јавниот живот, вклучувајќи креирање на политики, подготовка на правна и регулаторна рамка, стратешко планирање, администрација, мониторинг и спроведување.

4. Цели, насоки и водечки принципи за постигнување одржлив развој во Република Македонија

Следниот дел, кој ги идентификува и формулира целите, насоките и водечките принципи за постигнување одржлив развој во Република Македонија, се базира на претходната дијагноза за одржливост и идентификација на клучните предизвици од *НСОР Дел II, Стратешка основа и анализа*.

Како што веќе истакнавме неколку пати, далекусежна цел и насока за постигнување одржлив развој во РМ е што поскоро членство во ЕУ.

Целите и насоките, како почетна точка би требало да ги имаат богатите и релативно неуништени природни и културни ресурси на Република Македонија.

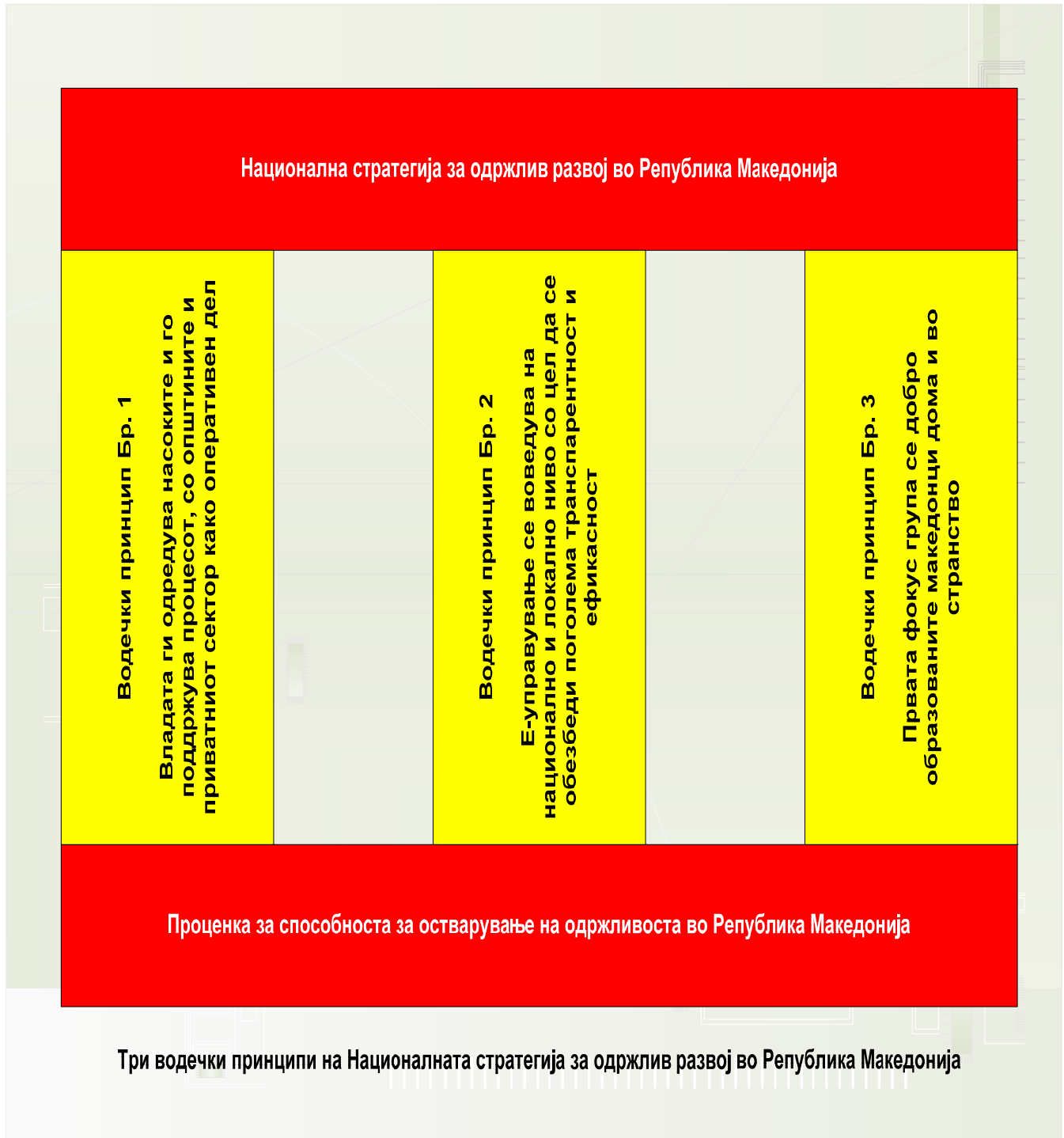
Оттука, целта ќе биде насочена кон одржлива интеграција на туризмот, шумарството, земјоделството и индустрискиот сектор со одржлива поддршка од енергетскиот сектор, инфраструктурата и секторот за транспорт. Секторот животна средина ќе биде меѓусекторски во горе-споменатата интеграција. Важно е да се запомне дека одржливиот развој е континуиран процес, којшто бара постојано прилагодување, следење и подобрување.

Со цел Национална Стратегија за одржлив развој во РМ биде колку што е можно поостварлива, истата е изградена врз следните три заеднички, водечки принципи на поддршка, кои се илустрирани во сликата на следната страна:

- **Водечки принцип бр. 1:** Владата да има **иновативна, поддржувачка и водечка улога** во однос на општините и приватниот сектор, кои пак имаат оперативна улога во остварувањето на одржлив развој во Република Македонија.

- **Водечки принцип бр. 2:** Да се воведува **Е-управување** (електронско) на национално и локално ниво. Со тоа би се обезбедила поголема транспарентност и ефикасност и би претставувало добар начин за побрзо и поефикасно реализирање на одржливиот развој.

- **Водечки принцип бр. 3:** Краткорочниот фокус би требало да биде насочен кон високообразованата работна сила, со цел да се спречи понатамошниот “одлив на мозоци” и по можност да се привлечат македонците кои живеат во странство, а кои се високо-квалификувани, добро образовани и поседуваат голем потенцијал. Понатаму, истите би требало да бидат движечка сила која би го поттикнала развојот, опишан детално во *НСОР, Дел II: Стратешка основа и анализа*.

5. Цели и стратешки определби за постигнување одржлив развој во Република Македонија

Навраќајќи се на претходните поглавја, главните **препреки** за постигнување одржлив развој во Република Македонија може да се сумираат во следното:

1. Недоволно разбирање, свест и посветеност на концептот и принципите на одржлив развој.
2. Нецелосно развиена рамка за поддршка на политиката за одржлив развој.
3. Нецелосно развиена правна и регулаторна рамка за поддршка на одржливиот развој.
4. Слаб капацитет за меѓусекторски и интегриран пристап потребен за постигнување одржлив развој.
5. Слаб капацитет за стратешко работење засновано на одржлив развој - планирање, администрирање и спроведување.
6. Недостаток од домашни и странски фондови за поддршка на проекти и активности за одржлив развој, како и недоволна поддршка на банкарскиот сектор на проекти за одржлив развој.

Во следната табела е даден шематски приказ на предлогот на конечната Стратегија. Евидентно е дека главните цели се поврзани со членството во ЕУ.

Предлогот на Стратегија, како што е прикажан во следната табела, се состои од два главни дела:

- **Долгорочни, среднорочни и краткорочни цели**, кои се однесуваат на важното прашање за членство во ЕУ, како и на остварување на одржлив развој во Република Македонија.
- **Седум стратешки определби**, базирани на трите водечки принципи од претходните поглавја кои ги приоритизираат прашањата на кои треба да се насочи Република Македонија. За да се оствари одржлив развој тие би требало да ги опфатат трите главни области: економска одржливост, социјална одржливост и одржливост на животната средина.

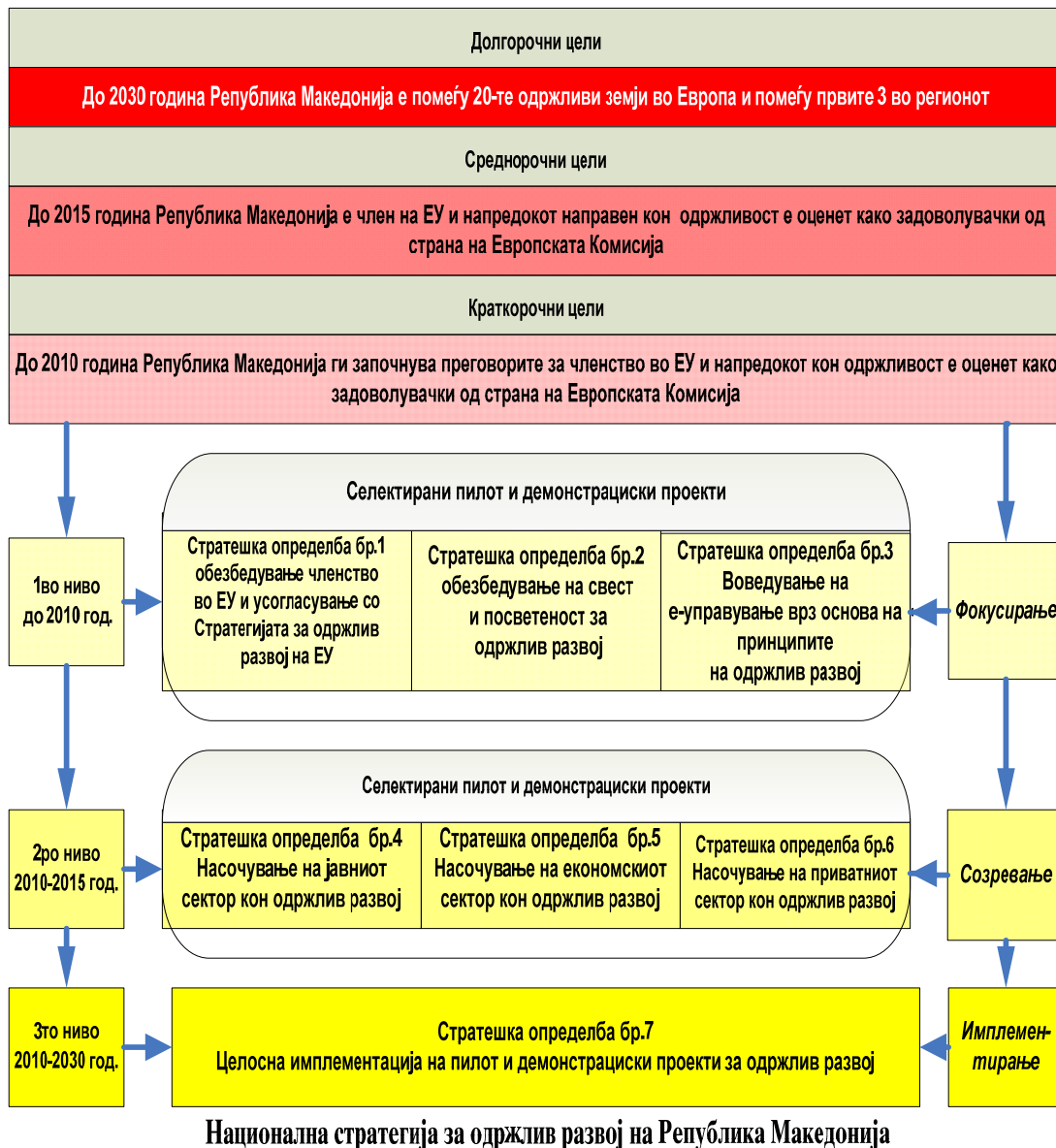
I ниво- до 2010 година, со наслов **Фокусирање**, би требало да го поттикне и започне процесот на одржлив развој со фокусирање на важното прашање за членство во ЕУ и во таа насока обезбедување на разбирање на целиот процес и посветеност кон истиот. Понатаму е-управување, како значаен инструмент за обезбедување поголема транспарентност и ефикасност и поддршка во процесот на постигнување одржлив развој во Република Македонија. Покрај ова, би требало да се имплементираат и одреден број на пилот и демонстрациски проекти.

II ниво- од 2010 до 2015 година, со наслов **Созревање** се однесува на прашањето на созревање на јавниот, економскиот и приватниот сектор во насока на одржливиот развој. Ова е веќе идентификувано како една од клучните пречки за одржлив развој во Република Македонија. Оттука, насочувањето на споменатите сектори претставува

основен предуслов за одржлив развој на Република Македонија. Во ова ниво, исто така, се селектираат и имплементираат пилот и демонстрациски проекти.

III ниво- 2015 до 2030 година, со наслов **Имплементирање** се однесува на посеопфатна селекција и имплементација на пилот и демонстрациски проекти, базирана врз основа на искуствата од имплементираниот пилот и демонстрациски проекти од 1во и 2ро ниво, каде би требале да бидат вклучени што повеќе заинтересирани страни и тоа на сите нивоа.

Врз основа на претходно изнесеното се предлагаат **Седум стратешки определби**, кои треба да ги искористат потенцијалите на земјата и да ги надминат пречките за постигнување на главните цели, врз основа на Трите водечки принципи. Главната идеја зад Седумте стратешки определби е, како што споменавме и претходно, Република Македонија да се подготви и да созрее за одржлив развој, како основен предуслов за имплементирање на акциите и проектите за одржлив развој.

Во таа смисла, седумте стратешки определби се однесуваат на:

1. Значајното прашање за обезбедување членство во ЕУ.
2. Зголемување на свеста и на посветеноста за одржлив развој, покривајќи ги сите сфери на живот во Република Македонија.
3. Воведувањето на Е- управување како силно орудие за поддршка и имплементација на одржливиот развој.
4. Насочување на јавниот сектор преку организациски развој и институционално зајакнување врз основа на концептите и принципите на одржлив развој, како и меѓусекторско и интегрирано стратешко и партиципативно работење.
5. Насочување на банкарскиот и финансискиот сектор за обезбедување средства за финансирање проекти и активности за одржлив развој.
6. Насочување на приватниот сектор кон развој кој е заснован на принципите на одржлив развој.
7. Реализирање на демонстрациски и пилот проекти во раната фаза на имплементација на НСОП.

6. Стратешки акции за постигнување одржлив развој во Република Македонија

Во следниот дел се елаборирани главните стратешки акции потребни за да се постигне секоја од Седумте стратешки определби.

I ниво до 2010 година- Фокусирање

Стратешка определба бр. 1: Обезбедување членство во ЕУ и усогласеност со Стратегијата за одржлив развој на ЕУ

Стратешка акција број 1.1.: Подготовка на сеопфатна проценка на постојната и воспоставување на соодветна организациска рамка за овозможување на имплементацијата на НСОР во РМ.

Стратешка акција број 1.2.: Имплементација на неколку селектирани пилот и демонстрациски проекти кои би имале големо влијание и би послужиле како примери и понатаму би можеле да се реплицираат.

Стратешка определба бр. 2: Зголемување на свеста и посветеноста за одржлив развој

- *Стратешка акција број 2.1.:* Подготовка на сеопфатна проценка на свеста и посветеноста кон одржливиот развој која би ги опфаќала сите сфери на животот во Република Македонија.
- *Стратешка акција број 2.2. :* Врз основа на горенаведеното, подготовка на сеопфатни, временски ограничени и со алоцирани ресурси, план и програма за подигнување на свеста и посветеноста кон одржливиот развој.
- *Стратешка акција број 2.3. :* Имплементација на планот и програмата за подигнување на свеста и посветеноста за одржлив развој, и отпочнување со имплементирање на неколку селектирани пилот и демонстрациски проекти кои би имале големо влијание и би послужиле како примери и понатаму би можеле да се реплицираат.

Стратешка определба бр. 3: Воведување на Е- управување како поттикнувач на одржлив развој

- *Стратешка акција број 3.1 :* Разгледување и имплементирање на Националната стратегија и Акциониот план за развој на информатичко општество од април 2005 година и Анкетата за користење на компјутери и интернет во Република Македонија од април 2007 година.
- *Стратешка акција број 3.2:* Подготовка на сеопфатна проценка на капацитетите и квалификациите за комуникациска и информациска технологија во која ќе бидат опфатени јавниот и приватниот сектор, домашните ресурси и македонските ресурси во странство, како и консултантски компании, истражувачки и развојни организации и универзитети.
- *Стратешка акција број 3.3.:* Во тесна соработка со новоформираното Министерство за информатичко општество да се формира меѓусекторска работна група која ќе ги покрива горенаведените ресурси а ќе има за цел да ја операционализира оваа стратешка определба. Во тој поглед, работната група би требало да има двоен фокус. Прво, во пракса да го спроведе е-управувањето во Република Македонија и второ да оствари комерцијални придобивки од овој процес со воспоставување партнерства помеѓу јавниот и

приватниот сектор. Сето ова би можело да и даде на Република Македонија конкурентска предност и ќе придонесе за развој на напреден комуникациски и информациски систем за поддршка на носителите на одлуки од јавниот и приватниот сектор во насока на одржливиот развој.

- *Стратешка акција бр 3.4:* Програмирање и имплементирање на селектирани пилот и демонстрациски проекти кои би имале големо влијание и би послужиле како примери и понатаму би можеле да се реплицираат.

II ниво 2010-2015: Созревање

Стратешка определба бр. 4: Насочување на јавниот сектор кон одржлив развој

- *Стратешка акција бр. 4.1:* Врз основа на постојните анализи, да се подготви сеопфатна организациска и институционална проценка за капацитетите за одржлив развој, која би ги покривала сите хоризонтални и вертикални нивоа на јавниот сектор. Со цел сето ова да се изврши во ограничен временски рок и со ограничени јавни ресурси, оваа проценка би требало да се базира врз концептот и принципот на само-проценка.
- *Стратешка акција бр. 4.2:* Врз основа на горенаведеното, да се идентификуваат најважните недостатоци и особено насоката на движење во смисол на потребниот организациски развој и институционално зајакнување.
- *Стратешка акција бр.4.3:* Изготвување предлог Програма за организациски развој и институционално зајакнување на јавниот сектор во однос на одржливиот развој. Постои голема веројатност ваквиот проект да биде финансиран од страна на ЕУ, како интегрален дел од процесот на пристапување и затоа можностите за негово започнување би требало да се разгледаат колку што е можно побрзо.
- *Стратешка акција бр.4.4:* Создавање на меѓу-секторска имплементациона рамка и имплементирање на Програмата за организациски развој и институционално зајакнување во однос на одржливиот развој, вклучувајќи повеќе пилот и демонстрациски проекти кои би имале големо влијание, би послужиле како добри примери и понатаму би можеле да се реплицираат.

Стратешка определба бр. 5: Насочување на финансискиот сектор кон одржлив развој

- *Стратешка акција бр.5.1:* Врз основа на постојните податоци, да се подготви севкупна проценка за подготвеноста и капацитетот на финансискиот сектор за финансирање на одржливиот развој. Оваа проценка би требало да ги опфаќа јавниот, и приватниот сектор како и меѓународните финансиски институции и ЕУ.
- *Стратешка акција бр. 5.2:* да се подготви Акционен план за зголемување на капацитетите на финансискиот сектор за проекти за одржлив развој со дефинирани рокови и алоцирани ресурси, а сето тоа во блиска соработка со сите клучни актери во економскиот сектор. Постои голема веројатност ЕУ да финансира дел од ваквиот акционен план, како интегрален дел од процесот на пристапување и затоа можностите за негово започнување би требало да се разгледаат колку што е можно побрзо.
- *Стратешка акција бр.5.3:* Покривање на трошоците кај јавните услуги за водоснабдување, третман на отпадни води и одлагање на цврст отпад, се

предуслов за приближување кон членство во ЕУ. За таа цел би требало да се подготви севкупна проценка за економските можности за покривање на трошоците на јавните услуги. Онаму каде што се смета дека е неопходна, проценката би требало да биде дополнета со социо-економска анализа.

- *Стратешка акција бр. 5.4:* Создавање на меѓусекторска имплементациона рамка, за имплементирање проекти и активности на одржлив развој, вклучувајќи поголем број пилот и демонстрациски проекти кои би имале големо влијание, би послужиле како добри примери и понатаму би можеле да се реплицираат.

Стратешка определба бр. 6: Насочување на приватниот сектор кон одржлив развој

- *Стратешка акција бр.6.1:* Врз основа на постојните анализи, да се подготви сеопфатна проценка за капацитетот за одржлив развој на приватниот сектор, во тесна соработка со носечките субјекти на економскиот развој во земјата.
- *Стратешка акција бр. 6.2.:* Во тесна соработка со приватниот сектор, да се изврши идентификација на главните недостатоци а особено да се дефинира насоката на движење во поглед на потребните капацитети за одржлив развој во приватниот сектор.
- *Стратешка акција бр. 6.3:* Врз основа на ова, да се подготви Акционен план за зголемување на капацитетите во приватниот сектор за проекти и активности за одржлив развој со дефинирани рокови и алоцирани ресурси, во тесна соработка со сите клучни актери во приватниот сектор. Постои голема веројатност изработката на ваквиот акционен план финансиски да биде поддржан од страна на ЕУ, како интегрален дел од процесот на пристапување и затоа можностите за негово започнување би требало да се разгледаат колку што е можно побрзо.
- *Стратешка акција бр. 6.4:* Создавање на меѓусекторска имплементациона рамка и имплементирање на Акциониот план за зголемување на капацитетите на приватниот сектор за проекти и активности за одржлив развој, вклучувајќи поголем број селектирани пилот и демонстрациски проекти со големо влијание, кои би послужиле како добри примери и понатаму би можеле да се реплицираат.

III Ниво 2010-2030 година: Имплементирање

Стратешка определба бр. 7: Имплементирање на пилот и демонстрациски проекти за одржлив развој

- *Стратешка акција бр.7.1:* Врз основа на утврдените критериуми и модел за селекција на демонстрациски и пилот проекти за одржлив развој остварливи во македонски услови, треба да се реализираат проекти кои вклучуваат:
 - Покривање на трите столба: влијанието врз животната средина, социјалното и економското влијание.
 - Утврдување на временска рамка при што ќе се даде приоритет на проекти кои можат лесно да се имплементираат и имаат брз ефект врз одржливиот развој.
 - Приоретизација на проектите кои понатаму би се реплицирале во Република Македонија.

Критериумите и моделот за селекција треба континуирано да се дискутираат, прилагодуваат и надградуваат низ отворен и транспарентен процес со што е можно поголем број од клучните заинтересирани страни во процесот на одржлив развој во

Република Македонија. Овој процес започнува на Прво ниво и ги следи сите нивоа согласно новите технолошки достигнувања.

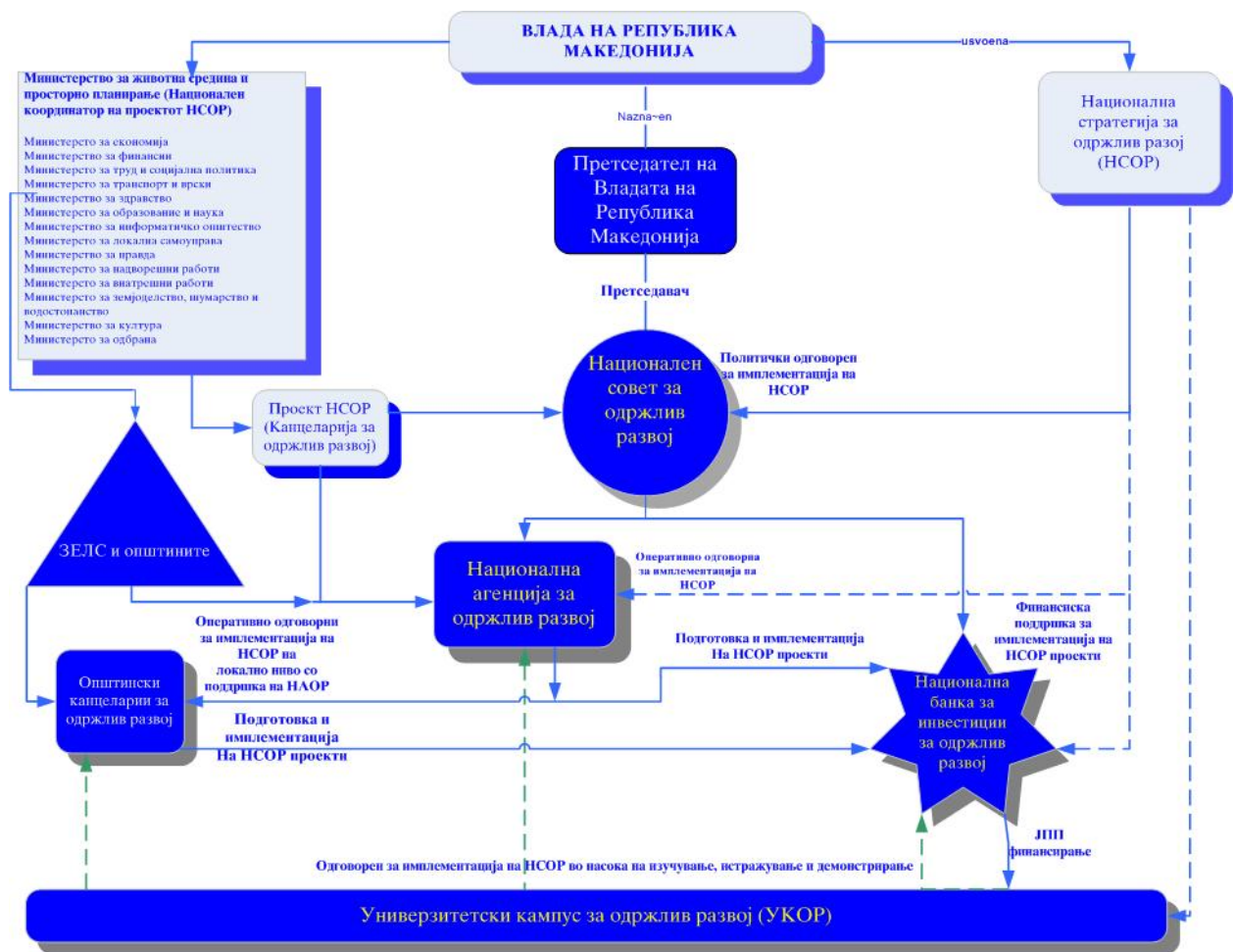
- *Стратешка акција бр. 7.2:* Идентификување на што е можно поголем број демонстрациски и пилот проекти во нацрт форма за реализација. Голем број потенцијални демонстрациски и пилот проекти веќе се идентификувани преку проектот на НСОР.
- *Стратешка акција бр. 7.3:* Изработка на листа на приоритетни пилот и демонстрациски проекти.
- *Стратешка акција бр. 7.4:* Подготовка на финално селектираните демонстрациски пилот проекти до ниво на студии за изводливост, вклучувајќи дефинирање на организациска поставеност и начин на финансирање на истите.
- *Стратешка акција бр.7.5:* Зајакнување на капацитетите на постоечките организации за имплементирање и мониторинг на пилот проекти за одржлив развој.
- *Стратешка акција бр.7.6:* По завршувањето, да се процени влијанието на проектите врз одржливиот развој.

7. Организациска и имплементациска рамка за постигнување на одржлив развој во Република Македонија

Како што веќе неколку пати е нагласено, вистински одржлив развој, кој ги опфаќа сите три столба на развој, економски, социјален и животна средина, е базиран врз меѓусекторски, интегриран и сеопфатен стратешки пристап.

Имајќи ја во предвид комплексноста и мулти-секторската природа на одржливиот развој во целина, и потребата од примена на нов сеопфатен и стратешки ориентиран начин на размислување и делување, се предлага институционална поставеност која ќе даде поддршка на имплементацијата на одржливиот развој во Република Македонија.

Согласно Член 186 од Законот за животна средина (Службен Весник 53/2005), „Органот на државна управа надлежен за работите од областа на животната средина, во соработка со другите органи на државна управа и други институции, и со општината, Градот Скопје и општините во Град Скопје, е должен да се грижи за имплементирање на принципите на одржлив развој, како и да го промовира и подржува одржливиот развој во Република Македонија.

Во согласност со проектната задача на проектот за поддршка во подготовката на Национална стратегија за одржлив развој, Владата на Република Македонија, по иницијатива на Министерството за животна средина и просторно планирање, го основа **Националниот совет за одржлив развој (НСоОР)**.

Со усвојувањето на Национална стратегија за одржлив развој од страна на Владата на Република Македонија, Националниот совет за одржлив развој ќе превземе и политичка одговорност за спроведувањето на НСОП.

Со НСоОР ќе претседава Претседателот на Владата на Република Македонија, а ќе ги вклучува министрите од клучните министерства во Владата. НСоОР ќе служи како отворен форум за сите учесници во Македонија да ги претстават своите гледишта. На НСоОР ќе се дискутираат прашања поврзани со главните политики за процесот на спроведување на Националната стратегија за одржлив развој каде НСоОР ќе претставува движечка сила за подигање на свеста, како и за обезбедување транспарентност и заложба. Во НСоОР треба да постои балансирана застапеност на компетентни и истакнати претставници од приватниот и од јавниот сектор, како и од граѓанското општество.

Во таа насока, важно е и да се истакне динамичниот концепт кој е основата на НСОП, кој што значи постојана проценка и прилагодување кон промените, преку подготовка на **годишни национални стратешки работни планови** од страна на Националниот совет за одржлив развој, а како појдовна точка да се земе оваа Национална стратегија за одржлив развој.

Со цел овозможување на имплементацијата и врз основа на искуството ширум Европа при спроведување на Национална стратегија за одржлив развој, спроведувањето на Националната стратегија за одржлив развој во Република Македонија треба да биде обезбедено со дополнителна институционална поставеност како што е прикажано подолу:

1. Национална агенција за одржлив развој (НАОР) доо,
2. Национална банка за инвестиции за одржлив развој (НБИОР) и
3. Универзитетски кампус за одржлив развој (УКОР).

Првите две наведени институции, НАОР и НБИОР, се основаат врз основа на најдоброто достапно знаење, искуство и наменски човечки ресурси од веќе постојни владини агенции и институции за поддршка на одржлив развој во земјата на ефикасен, рационализиран и поедноставен начин.

Националната агенција за одржлив развој (НАОР) се основа како друштво со ограничена одговорност (доо) со акции кои ги поседува Владата на Република Македонија и проактивните општини¹. НАОР доо е оперативно одговорна за спроведувањето на ОР врз основа на Национална стратегија за одржлив развој, како што е усвоена од Владата на Република Македонија. НСоОР врши супервизија врз НАОР, кој всушност дејствува како супервизорски одбор.

¹ Постојат различни чекори што може да се преземат кои конечно придонесуваат за основање на друштво со ограничена одговорност. Првиот чекор може да биде мрежа на експерти. Моделот на НАОР доо е близок на германскиот модел Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit GmbH.

НАОР доо редовно го известува НСоОР за напредокот при спроведувањето на Националната стратегија за одржлив развој (секоја година), и ја ажурира Националната стратегија за одржлив развој (секои 2 години). Нејзината главна задача е дизајнирање и спроведување проекти за одржлив развој во согласност со целите во Националната стратегија за одржлив развој, цврсто следејќи ги севкупните цели на Стратегија за одржлив развој на ЕУ и нејзината обновена верзија. НАОР доо обезбедува дека достапните средства од меѓународни институции (на пример, предпристапните фондови на ЕУ) се од максимална корист за Република Македонија.

НАОР доо, која работи на национално ниво, тесно соработува со Канцелариите за одржлив развој на општинско ниво. Како и за НАОР доо на национално ниво, главната задача на општинските канцеларии за одржлив развој е дизајнирање и спроведување проекти за одржлив развој. Општинските канцеларии за одржлив развој се поткрепени со комуникациска мрежа и поддршка обезбедена од Заедницата на единици на локалната самоуправа на Република Македонија (ЗЕЛС).

И НАОР доо и општинските канцеларии за одржлив развој се поврзани со Националната банка за инвестиции за одржлив развој (НБИОР), преку која се канализираат сите активности од значење за проектите за одржлив развој и инвестиции. Националната банка за инвестиции за одржлив развој (НБИОР) е финансиски одговорна за спроведувањето на ОР врз основа на Националната стратегија за одржлив развој, како што е усвоена од Владата на Република Македонија. НБИОР конкретно е одговорна за сите финансиски трансакции поврзани со меѓународни институции и донатори. НБИОР се основа со реорганизирање и пренасочување на постојните структури кон поддршка за одржлив развој во Република Македонија. Според тоа, не се потребни дополнителни средства за основање на НБИОР.

Предложената институционална поставеност за поддршка на спроведувањето на одржлив развој во Република Македонија цврсто се заснова и на **Универзитетскиот кампус за одржлив развој (УКОР)**, кој е одговорен за спроведување на ОР во смисла на проучување, истражување и демонстрирање врз основа на Националната стратегија за одржлив развој, како што е усвоена од Владата на Република Македонија. УКОР се основа и гради како нов универзитетски кампус надвор од Скопје, на тој начин дејствувајќи како движечка сила за регионален развој и иновации, како и „место за нови начини на размислување, иновации и живеење“. Предвидено е УКОР да се основа, изгради и да функционира како јавно-приватно партнерство (ЈПП). Имајќи ја предвид привлечноста на инвестициите во високото образование ширум светот, Универзитетски кампус за одржлив развој во Република Македонија ќе има придобивки од заложбата за одржлив развој од страна на приватните инвеститори.

Директната целна група на УКОР се, пред сè, сите мотивирани, проактивни и иновативни студенти од Македонија, кои се посветени на генералната визија за одржлив развој. Овие студенти ќе бидат персоналот и помладите стручни лица за НАОР доо, општинските канцеларии за одржлив развој и НБИОР и ќе обезбедат среднорочно и долгорочно спроведување и на визијата за одржлив развој и на практичното спроведување на проектот.

При вториот чекор, УКОР ќе биде привлечен, исто така, и за меѓународни студенти да студираат и да дејствуваат за одржлив развој. Целокупната придобивка од ваков вид визионерски УКОР, кој сè уште не е реализиран ниту во Европа ниту ширум светот, не се однесува само на Република Македонија. **Оттука, УКОР претставува максимална заложба и извонреден бренд на модерна и напредна Македонија за одржлив развој во Европа и ширум светот.**

Новата институционална поставеност за поддршка на спроведувањето на одржлив развој во Република Македонија би можела да се финансира како еден од пилот проектите за одржлив развој (види Анекс бр. 3 Рамковен Извештај за одржлив развој, РИОР).

8. Трошоци и финансиски средства за имплементација на Стратегија за одржлив развој на Република Македонија

Упатувајќи се на седумте стратешки определби и триесет и една стратешка акција, следното преставува прва севкупна прелиминарна пресметка на трошоците поврзани со имплементацијата на Националната Стратегија за одржлив развој во Република Македонија.

Извршена е прелиминарна проценка на трошоците за имплементација на НСОР и истите можат да се поделат на следниот начин:

- Консултантски услуги: 3.41 милиони евра
- Директни трошоци: 35.5 милиони евра
- Владини службеници: 436 работник месеци
- Општински ресурси: 66 работник месеци
- Ресурси на економскиот сектор: 108 работник месеци
- Ресурси на приватниот сектор: 91 работник месеци
- Ресурси од други клучни учесници во ОР: 66 работник месеци

Понатаму, за реализација на пилот и демонстрациски проекти од 1во и 2ро ниво **се предлагаат дополнителни средства во износ од приближно 10 милиони евра и приближно 30 милиони евра во 3то ниво.**

9. Пилот и демонстрациски проекти за поттикнување на одржливиот развој во Република Македонија

Како што е нагласено во Глава 8 во Стратегијата, се предвидуваат пилот и демонстрациски проекти како еден од најсилните инструменти во движењето на Република Македонија кон одржлив развој.

Во Дел I од НСОП, **идентификувани се и приоретизирани се потребни пилот и демонстрациски проекти, како што е дадено во Анкес бр.2.** Овие предложени проекти имаат за цел да го поттикнат овој процес со тоа што ќе служат како примери и понатаму би можеле да се реплицираат.

Дел II од НСОП содржи **долга листа на проекти**, што се однесуваат на стратешката рамка, а како почетна точка се земаат дијагнозата за одржливост и проценката на клучните предизвици. Согласно концептот на стратешката рамка, горе споменатата долга листа и листата од Анекс 2 се само прелиминарни и **на листата би можело да се додадат или да се одземат некои проекти** врз основа на критериумите за селекција дефинирани во оваа стратегија.

Во таа насока, од особено значење е **сопственоста и посветеноста** на проектната идеја од страна на одредена група, било таа да е од редовите на граѓанското општество, јавниот и приватниот сектор, политичкиот, образовниот, научно-истражувачкиот или развојниот сектор.